

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

XXVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки
в країнах Європи та Азії»**

31 травня 2020 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав – 2020

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Вікторія Гузик, Тетяна Осадча
(Одеса, Україна)

РОЗВИТОК УМІНЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ХОРМЕЙСТЕРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В сучасних умовах удосконалення освітньо - виховної практики та відродження хорових традицій в Україні актуалізується потреба у творчих особистостях педагогів-музикантів, здатних до продуктивного спілкування з підростаючим поколінням. В ході зростання численних хорових шкільних і студентських фестивалів і конкурсів на різних рівнях, починаючи з аматорських і до професійних, в школах і ЗВО все більше відчувається тенденція відродження інтересу до хорової культури у підростаючого покоління. Така потреба змін у вихованні дітей і юнацтва сприяє поступовій зміні ставлення до хорового мистецтва. Це виражається у процесі удосконалення змісту диригентсько-хорових дисциплін під час підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в ЗВО.

Учитель музичного мистецтва повинен не тільки майстерно вести урок, бути музикантом-виконавцем, а також бути диригентом-хормейстером в одній особі. Професія вчителя-хормейстера відрізняється багатофункціональністю та включає в себе цілий комплекс різних видів діяльності, таких як, педагогічна, управлінська, організаторська і власне виконавська. Здійснення цих зв'язків вимагає від хормейстера певних комунікативних умінь і навичок: перцептивно - рефлексивних, вербально-когнітивних і невербально - поведінкових. У зв'язку з цим у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно звернути увагу на виховання спеціальних засобів спілкування вчителя-музиканта з навчальним колективом.

Дослідження праць провідних педагогів-диригентів (Г. Ержемській, С. Казачков, Н. Малько, К. Ольхов, К. Пігров та ін.) свідчать, що успіх даного виду виконавської діяльності у значній мірі залежить і від володіння диригентом навичками управління хором, і його вербально-невербальними складовими. Але і сьогодні питання щодо розробленості шляхів і засобів їх розвитку у комунікативно-керуючої діяльності хормейстера залишається досить актуальним.

Диригування - це виконання твору, тобто вміння за допомогою виробленої практикою техніки руху, міміки, пантоміміки впливати на колектив виконавців, передавати їм свої виконавські наміри. [7, с. 11] Інформаційний обмін між хормейстером і співочим колективом здійснюється цілим комплексом професійних дій на основі вербально-невербальної системи. Тому, особливого значення в діяльності вчителя - хормейстера набуває не тільки мова, але і диригентські жести і міміка. Вони є потужним засобом впливу на хоровий колектив. Л.А. Безбородова наголошувала на необхідності розуміння «информационной природы процесса дирижирования, а также закономерностей передачи пространственно – двигательными знаками информации о звуке» [1, с. 23]. К.Б. Птиця відзначав, що диригентський жест з виявленням змісту музичного твору та формою, у який диригент висловлює зміст твору [5, с. 34].

Одне з обов'язкових умінь, необхідних щодо реалізації технології диригентської підготовки учителя-хормейстера є розвиток невербальних умінь. Складовою диригентсько-хорової виконавської практики є саме такий різновид мови. Їм здавна користувалося людство, якщо немало можливості спілкуватися іншими засобами (у першу чергу, вербально). З цієї точки зору К.А. Ольхов визначив процес диригування як «своеобразный перевод музыки на язык жестов и мимики, перевод звукового образа в зрительный с целью управления коллективным исполнением [4, с. 22].

Все це розмаїття видів діяльності передбачає наявність широкого спектра невербальних засобів спілкування. Невербальне - це спілкування за допомогою міміки, жестів і пантоміміки. Невербальні засоби відображують стан диригента, його експресивну поведінку. Вони є засобами впливу на процес керування диригентом виконанням хорового твору, привертанням уваги хористів до змін нюансування у характері музичного образу; засобами передачі інформації – мають бути відповідним перекладом музики на специфічну диригентську мову [4, с. 23]. У диригентській практиці невербальне спілкування поділяють на дві системи жестів: перша - це управління «за допомогою рук», друга - різноманітні форми експресивних проявів.

Не менш важливим завданням є вміння за допомогою диригентського жесту не тільки повідомляти деяку інформацію, але і коректувати, підправляти і направляти процес виконання (наприклад, підтягувати інтонацію, прикривати звук та ін.). Для цього педагогічний процес необхідно направити на вивчення наочних жестів, а також робочих прийомів управління хорової звучністю. Характеризуючи репетиційний жест диригента, відомий хормейстер Соколов В.Г. зазначав, що диригент може виходити за рамки правил диригування, вживаючи жести, які найпереконливіше і наочно підтверджують його словесні вказівки. У концертному виконанні диригування хором залишається єдиним засобом взаємодії хормейстера зі співаками. Головною впливовою силою у цей період стає диригентський жест, підкріплений виразним поглядом диригента. Саме невербальні уміння диригента є його «робочим інструментом». Критеріями оцінки диригентського жесту є звукова насиченість, характер звуковедення, образне наповнення та ін.

Кожний критерій може оцінюватися за двома показниками: яскравості (чіткості) та стабільності виконання того чи іншого елементу.

Жести - це виразні рухи головою, рукою або пензлем, які здійснюються в процесі спілкування. Їх можна розділити на дві великі групи: головні та мануальні, які теж можна розділити на дві підгрупи - виконуються однією рукою або обома руками і жести, що розрізняються по активно використовуваній частині рук (пальцевих, кистьових, ліктювих, плечових або змішаних). Міміка (від грец. *mimikos* - наслідувальний) - експресія обличчя, зовнішнє вираження емоційних станів, що виявляється у сукупності координованих рухів обличчєвих м'язів під час взаємодії. Міміка диригента є найважливішою частиною процесу управління виконанням. Вона повинна виникати як природний прояв емоційності диригента, його відчуття музики. Жодний самий експресивний рух рук не зробить своєї дії, якщо міміка і погляд диригента не відповідатимуть значенням жесту. Якщо диригентські жести більшості студентів, відображають технічні моменти виконання, то міміка відтворює образно-емоційну сферу. Візуальна взаємодія (контакт очей) - виключно важливий компонент диригентської техніки. Згідно з сучасними даними, виразний погляд хормейстера виконує роль керуючого впливу, забезпечуючи зворотний зв'язок щодо поведінки хористів і ступеня їх залучення у процес виконання хорового твору. Інтонація - це ритміко-мелодійна сторона мови. Основними її елементами є мелодія мови, її ритм, інтенсивність, темп, тембр, а також фразові та логічні наголоси. Інтонація практично дозволяє виражати хормейстеру свої думки і почуття, вольові устремління не тільки завдяки словам, а й крім них, а іноді і всупереч їм.

Формування диригентського жесту (моделі) вимагає виділення таких значущих характеристик хорового звучання як метр, темп, динаміка, тембр, характер ведення звуку. Метр передається за допомогою схеми тактування, темп відбивається через швидкість зміни рухів руки диригента. Динамічні відтінки диригент передає за допомогою амплітуди руху (тихому звучанню відповідає мала амплітуда рухів руки, а гучному - велика амплітуда). Темброві характеристики звуку у диригентському жесті відображаються за допомогою форми кисті (округла кисть імітує форму «купола», позицію м'якого піднебіння). У свою чергу характер ведення звуку передається через плавність або уривчастість всього руху у цілому та ін. Таким чином, закономірності побудови диригентського жесту у повній мірі відповідають істотним характеристикам звукового оригіналу. Саме ця обставина забезпечує можливість перекладу «мови» диригентських жестів на «мову» хорового звучання у процесі виконавської взаємодії диригента і співаків хору [6].

Аналіз навчальних планів музично-педагогічних факультетів за спеціальністю «вчитель музики» показує, що серед дисциплін, які формують диригентсько-хорові навички у студентів - хорове диригування, хоровий клас, практикум роботи з вокально-хоровими ансамблями, хорознавство та педагогічна практика. Основні теоретичні та практичні знання з управління хором студент отримує на індивідуальних заняттях з «Хорового диригування», де велика увага приділяється техніці диригування (управління хоровим колективом за допомогою диригентського жесту) і звучить модель готового твору у виконанні концертмейстера. Уся робота зводиться до відбиття даної моделі пластикою диригентського жесту. Однак на цих заняттях не передбачається розвиток та використання комплексу невербальних засобів щодо роботи з навчальним колективом. У результаті більшість студентів мають поверхові уявлення про специфіку невербального спілкування вчителя музики у хоровій діяльності, зазнають труднощів при їх доборі та не можуть налагодити взаємодію з хоровим колективом. Одна з причин цього недоліку - відсутність достатньої практичної роботи з хором. У свою чергу, аналіз програм диригентської підготовки різних музично-педагогічних факультетів говорить про недостатню увагу і відсутності методики підготовки студентів до невербального спілкування у процесі хорової діяльності.

Таким чином, виникає протиріччя між необхідністю розвитку невербальних засобів спілкування вчителя музики у роботі з хоровим колективом, з одного боку, і відсутністю цілеспрямованого навчання майбутніх хормейстерів - з іншого. Завдання студента повинно полягати не у перейманні зовнішньої форми пластичного малюнка педагога, не на заучуванні жестів, а у розвитку у себе таких невербальних умінь, завдяки яким він зможе виконати технічні прийоми диригування найбільш точно і виразно. Для цього потрібна спеціальна спрямованість занять із застосуванням особливих методів розвитку невербальних умінь щодо роботи з хоровим колективом.

Робота над розвитком невербальних умінь виразності доцільно проводити разом з педагогом. Саме педагог контролює процес невербальних проявів на матеріалі хорових творів у процесі занять по «Хоровому диригуванню». Для активізації процесу розвитку невербальних умінь майбутніх вчителів-хормейстерів доцільно використовувати такі методи як метод порівняння, метод створення проблемних ситуацій та ін. Їх сутність полягає у систематичному включенні студентів у процес самостійного вирішення хормейстерському завдань і реалізації на цій основі невербальних умінь. На шляху ознайомлення студента з видами невербального поведінки, основна увага повинна приділятися розвитку невербальної спостережливості (вміння правильно інтерпретувати невербальні сигнали). З цієї метою педагогам і студентам можна запропонувати складання невербальних портретів, наприклад, керівників хорових колективів, однокурсників під час концертних виступів. Таким чином, студенти спільно з викладачами дисциплін диригентсько-хорового циклу можуть навчитися інтерпретації невербальної поведінки хормейстерів; компонентів, структури та логіки використання невербальних засобів.

Метод театралізації дозволить поглибити уявлення учасників хору про виразні можливості, закладені у міміці, поставі, пластиці рухів. Завдання полягає у тому, щоб «оживити хор», учасники якого не вивчали

основи акторської майстерності (створення уявних умов, близьких до шкільних, які потребують вирішення технічних і виконавських завдань). На цьому етапі роботи результативною може стати виразна декламація тексту хорового твору та ін.

Як показує досвід роботи, найбільш ефективним методом розвитку невербальних умінь майбутніх учителів-хормейстерів є використання взаємозв'язку навчання диригуванню та педагогічної практики на 3 - 4 курсах, на якій студенти можуть застосувати розвинути на 1-2 курсах музичних факультетів диригентські уміння та навички, такі як концертні і робочі диригентські жести, вокально-хорова робота у класі, виразне диригування шкільної пісні та ін.

Таким чином, невербальні вміння вчителя музичного мистецтва займають важливе місце у загальній структурі його діяльності. Важко переоцінити роль невербальних умінь у педагогічній взаємодії з хористами, тому що різна інформація, в основному емоційна, передається саме з їх допомогою. Все це і визначає актуальність проблеми розвитку невербальних умінь майбутнього вчителя - хормейстера. Однак, до теперішнього часу дане питання залишається освітленим лише в незначній мірі. Вивчення особливостей хормейстерської підготовки студентів ЗВО дозволило прийти до висновку, що традиційна система навчання не забезпечує розвиток невербальних умінь майбутніх керівників хорових колективів. Потрібно вдосконалення методів, спрямованих на їх розвиток як художньої складової диригентської діяльності, що дозволить майбутнім вчителям - хормейстерам домагатися високих творчих результатів у хоровому виконавстві.

Література:

1. Безбородова Л.А. Дирижирование [Текст]: [учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений и музыкальных колледжей]/Л.А. Безбородова. – М., 2000.
2. Колесса Н.Ф. Основы техники дирижирования/ Н.Ф.Колесса.-Киев: «Музична Україна», 1981. – 206 с.
3. Лабунская В.А. Невербальные паттерны ролевого поведения // Психологический вестник Ростовский государственный университет. Ростов-на-Дону: РГУ. Вып. 2., 1997. - с. 35.
4. Ольхов К. А. Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров/ К.А. Ольхов. Ленинградское отделение:изд.» Музыка», 1979.- 198 с.
5. Птица К.Б. Очерки по технике дирижирования хором.– 2-е изд., испр., доп. – Москва: Научно-издательский центр «Московская консерватория».
6. Сичивцева О. М. Методы и формы научного познания. – М., 1993. – 95 с.
7. Уколова Л. И. Дирижирование: Учеб. Пособие для студ. учреждений сред.проф.образования/ Л. И. Уколова. - М.:Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 208 с.

Тамара Драч
(Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН ЗАНЯТЬ З ХОРЕОГРАФІЇ

Постановка проблеми. В цьому році людство стикнулося з рядом позитивних та негативних впливів оточуючого середовища на життєдіяльність людей. Однією з таких проблем, стала пандемія COVID-19, що спричинила необхідність застосування дистанційного навчання для проведення різного роду занять, у тому числі і хореографії. Оскільки танці є предметом, який слід вивчати наглядно, то і застосування відео-уроків стало необхідним. Тож, завданням нашого наукового дослідження постало питання організації онлайн-занять з хореографії в умовах пандемії. Це спричинило ряд питань, яким чином організувати навчальний процес дистанційно, так щоб діти та дорослі, котрі опинилися в домашніх умовах могли продовжувати займатися хореографічним мистецтвом і відповідно покращувати свій фізичний та емоційний стан.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дистанційне навчання як метод проведення навчального процесу вивчалось неодноразово, публікації щодо різновидів дистанційного навчання можна знайти у авторів Корбут О.Г. (2017), Андрєєва А.А. (2000), Солдаткина В.І. (2000), Бернадського А.М. (2001) та ін. Щодо методів викладання хореографії писали такі автори як Акімова С.В. (2012), Рехлицька А.Є. (2007), Мартинюк О.В. (2019) та ін., завдяки їхнім працям ми мали змогу надати хорошу методичну основу для онлайн занять.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми Розглядаючи питання онлайн занять з хореографії слід зазначити, що методи проведення онлайн тренувань ще мало досліджені. Якщо вивчення дистанційно мов чи технічних дисциплін є можливим та часто застосовується на практиці, ефективність викладання хореографії онлайн можна піддати сумніву, але нам слід спробувати з'ясувати, яким чином, організувати онлайн-заняття так, щоб вони були найбільш ефективними. Важливе питання, які напрямки хореографії слід вивчати онлайн, а також, яким чином поставити процес навчання, щоб він був цікавим, як дорослим, так і дітям.

Формування цілей статті. Ціллю нашого дослідження є вивчити можливості застосування комп'ютерних технологій для проведення онлайн занять з хореографії.

Для цього були поставлені завдання: